

הכישלון לקדם דה-אסקלציה: המשא ומתן עם חמאס על שחרור החטופים¹

איל ציר כהן וג'סי וויינברג | 6 באפריל, 2025 | גיליון 1973

במאמר זה נטען כי גישת ממשל ביידן למשבר החטופים בין ישראל לחמאס העצימה שלא במתכוון את כוחו של חמאס והאריכה את המשא ומתן. אמנם כוונת הממשל הייתה לאזן בין דאגות הומניטריות לדיפלומטיה, אולם הביקורת הפומבית שלו על הפעולות הצבאיות של ישראל והלחץ שהפעיל עליה לצמצם את עוצמת הלחימה, היו מבחינת חמאס איתות לכך שיוכל לעכב את השיחות ולסרב לווייתורים. חמאס ניצל זאת לחיזוק מעמדו, תוך שימוש בתקשורת, בתעמולה ובלחץ בינלאומי כדי לתבוע סיוע הומניטרי לרצועת עזה ושחרור אסירים מבתי הכלא בישראל. לעומת זאת, העמדה האגרסיבית יותר של ממשל טראמפ בשילוב הלחץ הצבאי הישראלי, הובילה בסופו של דבר לפריצת דרך ב-2025, לאחר שחמאס שגה בהערכתו את נחישותה של ישראל וספג אבדות מבצעיות ברפיח. המסקנה המסכמת את המאמר היא שמשא ומתן אפקטיבי עם ארגוני טרור מצריך מסרים מאוחדים, לחץ צבאי מתמשך ואיומים אמיתיים בהסלמה. ללא מנופים אלה, הדיפלומטיה מסתכנת בלהיות כלי שרת בידיים של אויבים, דוגמת חמאס, לשם משיכת זמן והפעלת מניפולציות.

על רקע הקיפאון במשא ומתן בין חמאס לישראל על שחרור החטופים הישראליים הנותרים המוחזקים ברצועת עזה ומנגד חידוש הלחימה, בלטו הרטוריקה התוקפנית של ממשל טראמפ, לרבות האיומים בהסלמה, כסימן ההיכר לאסטרטגיית המשא ומתן שלו. האיומים האמיתיים לשימוש בכוח, במקביל להגברת הלחץ הצבאי הישראלי, ניתוק זרם החשמל למובלעת החוף ברצועה וצמצום כמות הסיוע ההומניטרי, עומדים בניגוד לאסטרטגיה שאימץ ממשל ביידן בשלבים הראשונים של המשא ומתן. לפיכך, יש חשיבות במבט בוחן לאחור על הנסיבות שהביאו לנקודה קריטית זו, וכן בהערכה ביקורתית מחודשת את אופן ניהול המשא ומתן על שחרור החטופים בזמן ממשל ביידן, בייחוד לאור העובדה שלאחר השחרור הראשוני של בני הערובה בסוף נובמבר 2023, המשא ומתן נתקע במשך למעלה משנה, ורק בתחילת 2025 הושגה פריצת דרך דיפלומטית.

בראיון שנתן שר החוץ לשעבר אנטוני בלינקן ל"ניו יורק טיימס" לרגל סיום תפקידו, הוא הפנה אצבע מאשימה לחמאס על עיכוב המשא ומתן. הוא כמובן צדק, אולם הערכתו התעלמה

¹ המאמר פורסם לראשונה באתר Real Clear Defense בשפה האנגלית

מכשל קריטי באסטרטגיה האמריקאית: היו כמה רגעי מפתח שבהם הרטוריקה הפומבית והגישה הדיפלומטית של המתווכים האמריקאים גרמו, שלא במתכוון, לחיזוק המעמד של חמאס והפריעו לפתרון מהיר יותר למשבר בני הערובה.

אסטרטגיית המשא ומתן של חמאס: תקשורת, מנופים ועיכובים

בחודשים שלאחר מתקפת ה-7 באוקטובר למדו מנהלי המשא ומתן הישראלים להכיר בהדרגה את הגישה של חמאס. ארגון הטרור הבין שהישרדותו תלויה לא רק בהתנגדות צבאית אלא גם בלחץ חיצוני על ישראל, והוא פעל במיומנות ליצור אותו באמצעות תעמולה ותמרון הדיפלומטיה. הודות לשימוש מיומן ברשתות החברתיות ולערוץ הבית אל-ג'זירה, הפועל במימון קטארי, גייס חמאס לצדו את הרחוב הערבי וכן קולות אוהדים במערב. לא מדובר במסע יחסי ציבור בלבד, אלא ברכיב מרכזי באסטרטגיית הלחימה של חמאס. הארגון תכנן לייצר לחץ חיצוני ברמה כזו שתגביל את הפעולה הצבאית של ישראל, ובמקביל תחזק את כוח המיקוח שלו במשא ומתן על שחרור החטופים.

סדר העדיפויות של חמאס במשא ומתן היה ברור. המטרה הראשונה והחשובה מכל הייתה להבטיח הזרמה מתמדת של סיוע הומניטרי, שהארגון יוכל לשלוט בו ולחלקו כדי לשמור על אחיזתו החונקת באוכלוסיית עזה. שנית, חמאס ביקש לצמצם למינימום את הלחימה של צה"ל ברצועה באמצעות מינוף הקריאות הגלובליות להפסקת הלחימה. ואחרון, ולא פחות חשוב, חמאס רצה להבטיח את שחרורם של מחבלים פלסטינים המוחזקים בבתי הכלא הישראליים. לישראל היו מוכרים היעדים הללו כבר מתחילת הדרך, אולם בווישינגטון, האסטרטגיה של ממשל ביידן התיישרה שלא במתכוון עם מטרות חמאס, קרי צמצום הפעולה הצבאית הישראלית ומתן כוח לחמאס להכתיב את תנאי הלחימה.

כיצד מדיניות ארצות הברית חיזקה את הקלפים שבידי חמאס

בתחילת 2024, ממשל ביידן הגביר את הלחץ על ישראל להכניס לעזה סיוע הומניטרי בקנה מידה גדול. אף שהלחץ נועד לשרת צורך הומניטרי, הייתה לכך תוצאה בלתי מכוונת של חיזוק חמאס. מכיוון שלחמאס עדיין אחיזה חזקה בעזה, הוא הצליח לשלוט בחלוקת הסיוע וכך לוודא שהמשאבים החיוניים ינוצלו לחיזוק מעמדו שלו.

אולם הנזק העיקרי היה המסר הפומבי שיצא מווישינגטון, עם איתותים מבלבלים לבעלות הברית וליריבים גם יחד. ב-8 בפברואר 2024, הנשיא ביידן מתח ביקורת פומבית על המתקפה הצבאית של ישראל ברצועה, כשכינה אותה "מופרזת" ("over the top"). כמו כן, גורמים בבית הלבן הפעילו לחץ מתמשך על ישראל לעכב את המבצע הצבאי המתוכנן ברפיח, כשהם מזהירים כי הסלמה כזו תהיה בלתי מתקבלת על הדעת.

מבחינת חמאס, ההצהרות הללו אישרו את מה שכבר החל להבין: הזמן נמצא בצד שלו. במקום לנקוט ויתורים, חמאס פירש את הלחץ האמריקאי על ישראל כהוכחה לכך שכל שעליו לעשות

הוא להחזיק מעמד, לעכב את המשא ומתן, ולחכות שווינגטון תכפה על ישראל לסגת. בכיר בחמאס אמר אז לכלי תקשורת ערבי: "אם האמריקנים ידחפו את ישראל מספיק חזק, לא נצטרך לוותר על שום דבר". זו לא הייתה הערכה מוטעית. כל סימן למחלוקת פומבית בין ווינגטון לירושלים עודד את חמאס להקשיח את עמדותיו במשא ומתן, לגרור זמן בשיחות ולדחות את שחרור החטופים.

הבלבול העמיק כאשר גורמים רשמיים אמריקאים וישראלים התקשו להפגין חזית אחידה. גם כשהדיפלומטיה החשאית נמשכה, הרי שעצם המחלוקות הפומביות (ובמיוחד האיומים מווינגטון לעצור סיוע צבאי) חיזקו את האמונה של חמאס שישראל תיאלץ בסופו של דבר לסגת.

חמאס טועה בהערכה: ישראל יוצאת למבצע ברפיח

בסופו של דבר חמאס טעה בהערכתו, וכאשר ישראל יצאה למתקפה על רפיח ופירקה את התשתית של ארגון הטרור שם, הוא נתפס לא מוכן, על סמך אמונה שווינגטון תמנע הסלמה כזו. ואולם, נקודת המפנה במשא ומתן על עסקת חטופים לא הייתה לחץ דיפלומטי, אלא פעולה צבאית. רק לאחר שספג אבדות טריטוריאליים ומבצעות משמעותיות, שינה חמאס את עמדתו - מה שסלל את הדרך לעסקה שהושגה.

לקחים לתיאום עתידי בין ארצות הברית לישראל

בזמן שישראל פועלת להחזיר את שאר אזרחיה החטופים הביתה, אל לה להתעלם מלקחי העבר. התפיסה הציבורית שקיים פילוג בין ווינגטון לירושלים הייתה הנכס הדיפלומטי הגדול ביותר של חמאס. שר החוץ לשעבר בלינקן הודה: "כשחמאס ראו שישראל נתונה ללחץ פומבי, הם נסוגו בהם מעסקה". דברים אלה אמורים לשמש תמרור אזהרה למשא ומתן עתידי. כל מאמץ דיפלומטי שילחץ על ישראל מבלי לדרוש ויתורים מיידיים מחמאס רק יאריך את המשבר, ולא יקרב את פתרונו.

כדי להימנע מלחזור על טעויות העבר, ווינגטון חייבת להבטיח שהמסרים הפומביים שלה יעלו בקנה אחד עם יעדיה האסטרטגיים. אם המטרה היא להחליש את חמאס ולהחזיר את החטופים הישראליים הביתה, על קובעי המדיניות בארצות הברית להכיר בכך שכל איתות מצדם לריסון ישראלי ללא לחץ מקביל על חמאס, רק יחזק את ארגון הטרור.

במהלך המשא ומתן לקראת הרמדאן באביב 2024, התעצמות בלחימה הישראלית הייתה יכולה להביא את חמאס לנקודת שבירה ולהוביל לפריצת דרך במשא ומתן. במקום זאת - ובניגוד ישיר לדוקטרינת הלחימה של ישראל הדוגלת בתקיפה יזומה ומהלכים מהירים, כמו גם לאסטרטגיה שהציב ראש הממשלה - נאלצה ישראל לסגת עקב לחץ אמריקאי ושיקולים דיפלומטיים שהגבילו את מרחב התמרון שלה. הגברת הלחץ דווקא באותו צומת קריטי הייתה

יכולה לעזור לגשר על הפערים במשא ומתן ולהשיג מחירים סבירים אסטרטגית הן בעיני הציבור הישראלי והן הממשלה.

הכישלון של ממשל ביידן לא היה במשא ומתן, אלא בכך שלא השכיל להבין כיצד גישתו מעצבת את האסטרטגיה של חמאס. אם וושינגטון מחויבת למנוע משברים נוספים בסוגית החטופים, עליה לפעול לכך שהמאמצים הדיפלומטיים שלה לא יהפכו לנשק היקר ביותר של חמאס. משא ומתן אפקטיבי עם ארגוני טרור אינו בנוי על רצון טוב או רטוריקה בלבד, אלא על יישום עקבי של מנופים, ובעיקר על לחץ צבאי מתמשך ואיומים אמינים בהסלמה. ללא אלה, הדיפלומטיה מסתכנת בלהפוך מחווה ריקה, המאפשרת לאויבים כמו חמאס למשוך זמן, להתארגן מחדש ולהכתיב את התנאים. ברגעי המשבר הבאים, ארצות הברית תצטרף לתת לכוח עדיפות על המסר, ולהבטיח שכל משא ומתן יגובה בהשלכות חמורות על אי-ויתורים. על ממשל טראמפ לתת את הדעת לטעויות העבר, וליצור דפוס ניהול נכון יותר לשיחות על עסקת חטופים עתידית.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט